

2. Мокейкина, К. А. Бухгалтерский учет и аудит денежных средств на предприятии / К. А. Мокейкина, Е. Ю. Пухова // Апробация. — 2016. — № 6 (45). — С. 104–105.
3. Сафонов, П. П. К вопросу учета и аудита движения денежных средств в организации / П.П, Сафонов, О. В. Чепик // В сборнике: экономическая безопасность: правовые, экономические, экологические аспекты / Сборник научных трудов Международной научно-практической конференции. В 2-х томах. — 2017. — С. 313–315.
4. Хамзатов, В. А. Проблемы учета, аудита и анализа денежных средств организации / В. А. Хамзатов, Х. Х. А Эскирханов // Аллея науки. — 2018. — Т. 4. — № 4 (20). — С. 197–200.

РЕЗЮМЕ

В статье проанализированы основные проблемы учета денежных средств как наиболее ликвидных активов, предложены пути оптимизации синтетического учета на данном участке. Рассмотрена цель и выявлены проблемы аудита денежных средств, сформированы возможные направления повышения эффективности внутреннего контроля и аудиторских процедур в отношении денежных средств в кассе, на расчётных и других счетах.

RESUME

The article analyzes the main problems of accounting for cash as the most liquid assets, suggests ways to optimize synthetic accounting in this area. The purpose is considered and the problems of audit of funds are identified, possible directions for improving the efficiency of internal control and audit procedures in relation to cash in the cash desk, on settlement and other accounts are formed.

ӘОЖ 657.212

Ақиева А.Н., 4 курс

Ғылыми жетекші: Базарова Б.Т., э.ғ.м., аға оқытушы

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Орал қ.

ДЕБИТОРЛЫҚ БЕРЕШЕКТІҢ ЕСЕБІ МЕН АУДИТІН ЖЕТІЛДІРУ

Андатпа

Бұл мақала бойынша дебиторлық берешектің есебі мен аудитін жетілдіру қаралып отыр. Өз кезегінде, дебиторлық берешек ұйымның тәуекелі жоғары өтімді активтеріне жатады. Дебиторлық берешектің ккп үлесін сатыпалушылармен тапсырыс берушілердің дебиторлық бережақ қарыздары құрайды.

Түйін сөздер: Дебиторлық берешек, сатып алушылар мен тапсырыс берушілер, қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді, тауарлар, вексельдер, қарыздар, есеп айырысу, аудит.

Әрбір ұйымның қаржылық шаруашылық қызметі үрдісінде алынған материалдық құндылықтарды есептеу бойынша міндеттемелер, басқа ұйымдар мен тұлғалар алдында тұтынылатын қызметтер мен көрсетілетін жұмыстар, басқа ұйымдар мен тұлғалардың сатылған тауарлар, өнімдер (жұмыстар, қызмет көрсетулер) бойынша есептеулер үшін қарыздар пайда болады

Дебиторлық берешек бұл басқа мекемелердің мекеменің алдындағы ақшалай шаққандағы қарыздық міндеттемелері болып табылады. Мекемелердің дебиторлық берешегінің негізгі түрі болып сатып алушылардың оларға жөнелтілген немесе сол жерде босатылған тауарлық – материалдық қорлар, тапсырысшылардың көрсеткен қызметтері үшін міндеттемелер танылады [1].

Өз кезегінде, дебиторлық берешек ұйымның тәуекелі жоғары өтімді активтеріне жатады. Дебиторлық берешектің мерзімі өткен және өтелмеген берешектің үлкен көлемі қарыз капиталына қызмет көрсету құнын едәуір арттырады, ұйымның шығындарын көбейтеді, бұл нақты кірістің, айналым қаражаттарының кірістілігі мен өтімділігінің төмендеуіне алып келеді, сондықтан қаржылық тұрақтылыққа кері әсер етеді, компания үшін қаржылық шығындар қаупін арттырады.

Дебиторлық бережақтағы үлесі жоғары бұл сатыпалушылармен тапсырыс берушілердің дебиторлық бережақ болып табылады. Жалпы, кәсіпорын балансында кредиторлық және дебиторлық бережақтың орналуы аландатушылық тудырады. Өйткені, дебиторлық бережақ кәсіпорынға басқа заңды тұлғалар мен азаматтардың тауарлар мен қызмет, жұмыстарды сатып алған үшін бережақ сомасын көрсетсе де, оның алдағы уақытта кешіктіріліп төленуі немесе мүлдем

төленбеу қаупі бар.

Қазіргі кәсіпкерлікті дамытуды қолға алу жағдайында дебиторлық берешектерде азайту мен жою үшін төлем уақыты өтіп кеткендерін қайтаруға әрекеттер жасау, есептеудің вексель арқылы жүргізілуі мен талап беру құқығын сату, сақтандыру орындарында, сақтандыру сияқты шаралар жүргізілуі тиіс.

Соған байланысты осы тақырыпты, яғни дебиторлық берешектердің есебін таңдауымыздың маңыздылығы жоғарда көрсетілген дебиторлармен есеп-айырысу шараларын анықтап, оның жүргізілуін көрсетуде.

Тауарлық – материалдық қорларды тиеп жөнелту (босату), әдеттегідей, сауда мекемесі мен сатып алушының арасындағы жасалған келісім-шарттар негізінде жүргізіледі. Келісім-шарттарда төлемдер түрі мен тәсілі және есеп айырысулар тәртібі қарастырылады.

Сатып алушылардан төлемдерді алу үшін қолданылатын құжаттар болып төлем талап – тапсырмалар, төлем тапсырмалар, чектер, вексельдер саналады да, олар қаржылық құжаттар болып табылады және олар арқылы жабдықтаушының сатып алушыға ұсынылған есеп айырысу құжаттары төленеді.

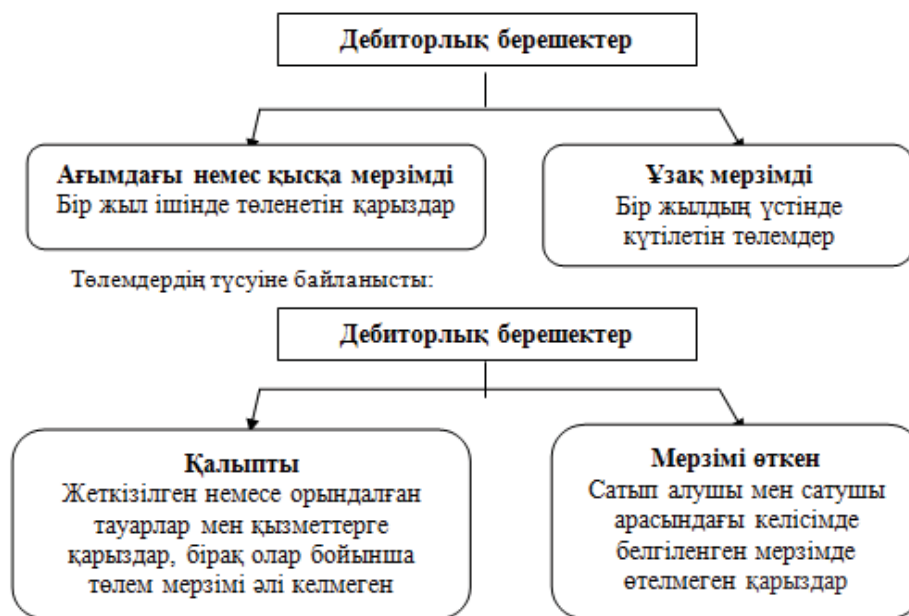
Дебиторлық берешектерді есепке алуды ұйымдастырудың маңызды шарты ретінде мекеменің тиісті қызметтері жөнелтілген немесе сол жерде сатып алушыға босатылған тауарлық – материалдық қорларға тауарлық ілеспе құжаттарды дұрыс рәсімдеу және оларды сатып алушыларға есеп айырысу шоттарын ұсыну үшін бухгалтерияға уақытында өткізу болып табылады.

Дебиторлық берешектер жалпы тауар сатылмай, қызметтер көрсетілмей, немесе ақшасығ яғни алашақ қарыз алынбай қалған кезде пайда болады.

Дебиторлық берешектің бірнеше түрлері бар; тиеп жіберілген тауарлар үшін; әртүрлі мақсатта қызметтер көрсетулер үшін дебиторлармен есеп айырысулар; алынған вексельдер бойынша есеп айырысулар; бюджетпен, еншілес кәсіпорындар мен персонал қызметкерлермен әртүрлі операциялар бойынша есеп айырысулар; қатысушылардың жарғылық қорға салымдары үшін берешектері; және басқа да дебиторлармен есеп айырысулар [2].

Дебиторлық берешектің келесідей түрлерін сурет 1- де қарастыруға болады:

Қарыздардың өтелуіне байланысты:

Сурет 1. Дебиторлық берешектердің түрлері

Осылайша, дебиторлық берешектер - бұл белгілі бір қызметтерді жүзеге асырудан, яғни ол тауар тиеу, жұмыс орындау, қызмет көрсету, қарызға ақша беру т.с.с. әрекеттердің нәтижесінен пайда болатын, кәсіпорынның айналымынан уақытша тартылатын қорларын айтады.

Қиын экономикалық дағдарыс, мерзімінде төлемеушілік осы мәселенің бас себебі болып отыр. Бірақ дебиторлық борыштың өсуінің себебі бұл ғана емес.

Теориялық негізде, мүліктік қатынастың кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру шаруашылық операцияларды өткізу барысында тек салынған ақшаны қайтарып ала қоймай, сонымен қатар қосымша табыс табуды болжайды. Бірақ іс – жүзінде әр – түрлі себептерге байланысты кәсіпорын дебиторларынан қарызды өтеп ала алмайтын кезеңдер туындайды. Бұның себебі қарыздар кәсіпорындардың төлем қабілеттілігінің болмауы. Дебиторлық борыштың өсуі кәсіпорынның жұмысының қызметіне себебін тигізеді, кәсіпорынның қаржылық жағдайын нашарлатады, себебі дебиторлармен есеп айырысу ол– айналымнан түскен ақша қаражаты болғандықтан олар табыс әкелмейді және кәсіпорынды басқа кәсіпорындармен есеп айырысу кезінде қиын жағдайға қояды. Ал бұл кредиторлар алдында міндеттемелерді бұзғаны үшін айыппұл, өсімақы секілді болжанбаған шығындарға әкеледі. Осы экономикалық жағдайда мерзімінде төлемегені үшін жеңілдік беру секілді икемді жүйе көп тараған. Осы жеңілдіктер дебиторлық борыштың қысқаруына себебін тигізеді. Олар дебиторларда ақша қаражатын мерзімінде алуға мүмкіндік береді.

Дебиторлық борыштың өсуі кәсіпорынның қаржылық жағдайын нашарлатады, кейде банкроттыққа ұшыратуы мүмкін.

Халықаралық есеп тәжірибесінде дебиторлық берешектің жалпы жіктемесі 2-суретте берілген.

Сурет 2. Халықаралық есеп тәжірибесінде дебиторлық берешектің жалпы классификациясы

Баланста саудалық дебиторлық берешек пен саудалық емес дебиторлық берешек бөлек-бөлек қарастырылуы тиіс. Әдетте дебиторлық берешек компанияның ағымдық активіне қарайды. Ал егер оны жою мерзімі бір жылдан артық болса, ұзақ мерзімді активтер болып бөлінеді [3].

Дебиторлық берешек 32 «Қаржы құралдары: акпараттар ұсыну» IAS Халықаралық стандартына сәйкес есепке алынады, сәйкесінше дебиторлық берешектің танылатын күні болып ұйым активтерге меншік құқығымен байланысты тәуекелдер мен сыйақыларды клиентке берген күні табылады.

Дебиторлық берешекке байланысты тану мен бағалау болып негізгі бухгалтерлік операциялар табылады.

Бастапқы тану кезінде дебиторлық берешек мәміле бағасымен өлшенеді.

Мәміле бағасы – бұл үшінші тұлғалардың атынан алынған сомаларды қоспағанда, клиентке уәде етілген тауарларды немесе қызметтерді беру орнына айырбастау құқығын күтуі. Тапсырыс бойынша келісім шарт бойынша уәде етілген сыйақы тұрақты сомаларды, ауыспалы сомаларды немесе екеуінде қамтуы мүмкін.

Бастапқы танудан кейін дебиторлық берешектер амортизацияланған құны бойынша бағаланады.

Амортизацияланған құн - бұл бастапқы тану кезінде негізгі активтің төлемдерін шегергенде немесе тиімді пайыздық мөлшерлеме әдісі бойынша есептелген жинақталған амортизацияны шегергендегі қаржылық актив өлшенетін сома - көрсетілген бастапқы сома мен өтеу кезінде төленетін соманың арасындағы айырма, және шығындар резервіне түзетілген қаржылық активтер (9 ХҚЕС) [4].

Бухгалтерлік есепте табыстар мен шығындар есепке алу ұстанымына сәйкес есепке алынады. Яғни, табыстар алынған кезде, ал шығындар шығындалғын кезде есепке алынады. Әдетте, дебиторлық борышпен бірге алынған табыс та мойындалады. Сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің қысқа мерзімді дебиторлық борыштарының аналитикалық есебі сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің түрлері бойынша жүргізіледі. 1210 «Сатып алушылар мен тапсырыс берушілердің борышы» шоттарына қатысты бухгалтерлік есепте 1-ші кестедегідей корреспонденциялар жазылады.

Кесте 1 - Кәсіпорынның шаруашылық операциялар журналы

№	Операция мазмұны	Дебет	Кредит
1	Көрсетілген қызмет үшін жазылған шот-фактура:		
	- келісім құнына	1210	6010
	- ҚҚС сомасына	1210	3130
2	Көрсетілген Қызметтің өзіндік құны есептен шығарылды	7010	1320
3	Баланста есепте тұрған құралдар сатылды	1210	6210
4	Құралдың баланстық құны есептен шығарылды	7410	2410
5	Тозу есептеу ведомосінің негізінде тозу есептен шығарылды	2420	2410
6	Сатып алушылар шот фактура бойынша ағымдағы шотқа төлем тапсырмасымен ақша аударды	1030	1210
7	Сату кезінде сатып алушыға берілген жеңілдік сомасы	6030	1210
8	Қайтарылған тауарлар сомасына	6020	1210
9	Қаржылық нәтиженің анықталуы:	6210	5610
	-табыс сомасы	6010	5610
	-берілген жеңілдік	6250	5610
	-қайтарылған тауар сомасына	5610	6030
10	Бөлінбеген пайда (зиян)	5610	6020

Дебиторлық бережақтың аудитін тексеру үшін келесі міндеттер қарастырылады:

- берешектің пайда болу себептерін анықтау;
- баланс баламасындағы дебиторлық берешектің қалдықтарының қаншалықты дұрыс көрсетілгендігін анықтау;

- дебиторлық берешектерді төмендету бойынша нұсқаулықтар беру;

- қаржылық тәртіптер бойынша есеп айырысу ережелері бойынша ұсталымдарын тексеру.

Дебиторлық бережақ бойынша аудит жүргізер алдында аудитор алдын – ала аудиторлық тексерудің ақпараттарын жасауы тиіс.

Сатып алушылармен және тапсырыс берушілермен және басқа да дебиторлармен есеп – айырысудың аудитін жүргізу кезде толтырылатын жинақтау ведомостісінде бережақтардың пайда болуына қатысты барлық деректер болуы қажет. Соның ішінде:

- дебитордың атауы;
- бережақ түрі;
- пайда болу мерзімі;
- төлем құжатындағы мерзімі;
- қалыптасу себептері;
- бережақты талап ету шығындары.

Аудиторлар дебиторлық бережақтың көбейіп кетуін бақылауды жүзеге асырулары тиіс.

Сондай-ақ, бұл уақытта кәсіпорынға төлемдер жүргізу кешіктірілсе, олар өздерінің шаруашылық іс-әрекетін қамтамасыз ету үшін несие алуға міндеттеледі осылайша олар өздерінің кредиторлық бережақтарын жоғарлатады. “Күмәнді бережақтар бойынша резерв” мақаласы бойынша сальданың болуы төлем өтелмеген дебиторлық бережақтың болуын көрсетеді. [5]

Кәсіпорынның дебиторлық бережағының әлқайда тереңдігіне талдау жүргізу үшін әрбір дебитор бойынша мәліметтерді яғни, дебиторлық бережақ сомасын, оның өтелу мерзіміне қосымша тексерулер қажет.

Бұндағы алға қойылған негізгі міндет оның ликвидиттілігін бағалау яғни кәсіпорын оның қайтарылуын бағалайды. Кейіннен аналитикалық процедуралар көмегімен дебиторлық бережақ және сату жөнінде ақпараттар, деректердің толықтығының жалпы тексерілуі жүргізіледі.

Дебиторлық бережақ айналымы жалпы түсім коэффициенті, актив бірлігіне келетін, сату сияқты, көрсеткіштерді сала көрсеткіштерімен және кәсіпорынның өткен жылғы іс - әрекет көрсеткіштерімен салыстырылады.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Андреева Т.В. Основы бухгалтерского учета и формирования бухгалтерской (финансовой) отчетности: 2019.

2. Асанова, А. Бухгалтерлік есеп негіздері [Текст] : оқу-зертханалық практикум/ Астана:

Фолиант, 2014. - 160 б. http://lib.ineu.kz/CGI/irbis64r_11/cgiirbis_64.

3. Әбдішүкіров С.Р., Мырзалиев Б.С. «Бухгалтерлік есеп» 2009 ж, Алматы.

4. С. Осмехина, профессиональный бухгалтер РК, САР//Файл Бухгалтера, Выпуск №11 - 4 июня 2019 г.

5. Кабылова Н., Доспалинова Ш., Оразалинов Е. «Бухгалтерлік есеп» 2011ж, Астана.

6. Құдайбергенов Н.А. «Бухгалтерлік есеп принциптері», 2011 ж, Алматы.

7. Назарова В. Л. «Тауарлардың жарамсыздығын есепке алу». - «Бухгалтер бюллетені» №13 - 12 бет.

8. Нұрсейтов Е.О. «Ұйымдағы бухгалтерлік есеп», 2012ж, Алматы.

9. Нурсейтов Э.О. Бухгалтерские расчеты: справочное пособие / Э.О. Нурсейтов; - Алматы: Издательство «ЛЕМ», 2011, - 112с.

10. Сейдахметова. Ф.С., «Қазіргі замандағы бухгалтерлік есеп» Алматы : Экономика, 2008 ж.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается совершенствование учета и аудита дебиторской задолженности. В свою очередь, дебиторская задолженность является активом организации с высоким уровнем риска. Наибольшую долю дебиторской задолженности составляет дебиторская задолженность продавцов и покупателей.

RESUME

This article discusses the improvement of accounting and auditing of receivables. In turn, accounts receivable are an asset of the organization with a high level of risk. The largest share of accounts receivable is accounts receivable from sellers and buyers.

УДК 336.71

Утарова Д.А., БФЭ-12

Научный руководитель: **Хусаинов Б.М.**, к.с.-х.н., доцент

Западно-Казахстанский аграрно-технический университет им. Жангир хана, г. Уральск

ПРИМЕНЕНИЕ РЕИНЖИНИРИНГА НА ПРЕДПРИЯТИИ АО «JUSAN BANK»

Аннотация

В статье рассмотрены актуальные вопросы эффективного применения методов реинжиниринга на предприятии. Показана организационная структура акционерного общества. Установлен уровень образования работников предприятия. Статистические рассчитана динамика численности работников. Проведен обзор финансовых показателей работы банка.

Ключевые слова: банк, реинжиниринг, финансы, структура, динамика.

В быстро изменяющемся цифровом мире возрастает роль новых технологий менеджмента, в частности метода реинжиниринга в управлении современными финансовыми предприятиями.

Реинжиниринг бизнеса – это набор приемов и методов, которые компания использует для проектирования бизнеса в соответствии со своими целями.

Термин «реинжиниринг» - это радикальное переосмысление и перепроектирование деловых процессов для достижения резких, скачкообразных улучшений главных современных показателей деятельности компании - таких как стоимость, качество, сервис и темпы.

Смысл реинжиниринга бизнес-процессов в двух его основных этапах [1]:

1. Определение оптимального или идеального вида бизнес-процесса, в первую очередь основного.

2. Определение наилучшего по средствам, времени, ресурсам, способа перевода существующего бизнес-процесса в оптимальный.

Порядок проведения реинжиниринга:

1. Разработка корпоративной стратегии.

2. Определение ключевых компетенций, которые необходимы для внедрения стратегии.

3. Подробный анализ существующих процессов, требующих изменения.

4. Выявление процессов, требующих изменения.